

novičke

junij 2006

Prvi predlog Nacionalne strategije za razvoj pismenosti v Sloveniji * Po korakih do boljše pismenosti * Širimo omrežje strokovnjakov za kakovost v izobraževanju odraslih	3-11	DOMAČE NOVIČKE
Udeležba odraslih v izobraževanju - spodbude in ovire	12	TEDEN VSEŽIVLJENSKEGA UČENJA 2006
Dogovori s 40. seje	13-14	O DELU STROKOVNEGA SVETA RS ZA IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH
Predstavnica Slovenije, predsedujoča izvršnemu odboru ERDI	15-16	IZ SVETA
Poročilo o četrti seji izvršnega odbora Andragoškega društva Slovenije * Lista zahtev Andragoškega društva Slovenije * Nacionalna strategija za e-izobraževanje * Uvajanje modela celovitega svetovanja študentom * Sestra Felicitas Nwabuese v Mestni knjižnici Izola * Organizacija, ki se nenehno uči	17-32	KOTIČEK JE VAŠ
Zahvala iz knjižnice ACS	33	POSVETI/KONFERENCE
	34	OBVESTILO

PROGRAMSKA ZASNOVA NOVIČK

Novičke so strokovno glasilo za izobraževanje odraslih v Sloveniji. Z Novičkami želimo izboljšati obveščenost vseh, ki delamo na tem področju, ali pa smo kakor koli povezani z izobraževanjem in učenjem odraslih v Sloveniji.

V Novičkah objavljamo tele vrste informacij o izobraževanju in učenju odraslih doma in v svetu:

- opis in prikaz dogodkov in dejavnosti v izobraževanju odraslih;
- opis razvojnih, raziskovalnih in drugih programov in projektov;
- sporočila o organizacijah, njihovih potrebah, načrtih in dejavnostih;
- podatke o izobraževalnih programih in razvoju programov;
- sporočila o politiki in strategiji izobraževanja odraslih;
- novice v upravljanju in zakonodaji;
- statistične podatke;
- mnenja, stališča in predloge;
- podatke in informacije o možnostih in virih za učenje;
- podatke o napovedanih prireditvah, posvetih, publikacijah in drugih strokovnih dogodkih;
- prikaze novih knjig, člankov, didaktičnega in drugega gradiva ter novice s knjižnega trga;
- novice iz naših knjižnic, predvsem iz knjižnice ACS.

V Novičkah objavljamo kratke, jedrnate, objektivne in nepristranske prispevke.

Novičke izhajajo praviloma vsak mesec, gradivo za posamezno številko zbiramo do 10. v mesecu. Za poglobitev stikov z našimi partnerji v tujini izdajamo Novičke trikrat na leto v angleškem jeziku. Prejemniki Novičk so posamezniki in organizacije; tisti, ki se ukvarjajo z izobraževanjem in učenjem odraslih poklicno, in tudi tisti, ki delajo to prostovoljno (v društvih, strokovnih, verskih, političnih in drugih prostovoljnih organizacijah). Novičke pošiljamo brezplačno. Tako bo tudi v prihodnje, če bomo lahko stroške izdajanja poravnali iz javnih sredstev, namenjenih izobraževanju odraslih.

Novičke ureja in izdaja ACS.

Odgovorni osebni sta mag. Zvonka Pangerc Pahernik, vodja tematskega področja, in Nevenka Kocijancič, urednica.

Oblikovanje: Lina design

Prelom in tisk: Tiskarna Pleško

Naslov uredništva: Andragoški center Slovenije, Šmartinska 134a, 1000 Ljubljana,

telefon: 01 5842 560, faks: 01 5245 550, internet: <http://www.acs.si>, el. naslov: nevenka.kocijancic@acs.si

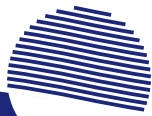
Novičke lahko preberete tudi na internetu: <http://www.acs.si/novicke/>

ISSN 1408-6484 (slovenska izdaja - tiskane)

ISSN 1581-3770 (slovenska izdaja - online)

Naklada 2.000 izvodov

Izdajo glasila Novičke denarno omogoča Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

DOMAČE NOVIČKE

Kako do višje pismenosti otrok, mladine in odraslih?

Prvi predlog Nacionalne strategije za razvoj pismenosti v Sloveniji

V zadnjih petnajstih letih je bilo v Sloveniji opravljenih nekaj mednarodnih in domačih raziskav s področja pismenosti¹, ki kažejo, da slovenski otroci, mladostniki in odrasli dosegajo na tem področju nižje rezultate kot prebivalci drugih držav. O rezultatih raziskav so v strokovni in širši javnosti precej kritično razpravljali, kljub temu pa v vsem tem času šolske in druge oblasti niso sistematično pristopile k temu področju. Čeprav so v dokumentih najboljše reforme šolskega sistema ob koncu devetdesetih let zapisane številne usmeritve, ki se nanašajo tudi na razvoj pismenosti na vseh stopnjah, so te usmeritve ostale le na deklarativni ravni in večinoma v praksi niso zaživele. Dokaz za to je že dejstvo, da na nobeni od kadrovskih fakultet ni predmeta ali študijske usmeritve, ki bi bodoče učitelje usposabljala za razvoj bralne in druge vrste pismenosti, razen seveda za učitelje v prvi triadi, kot bi se celoten razvoj pismenosti končal v tem obdobju. Strokovnjaki s področja pismenosti v Sloveniji že vrsto let poudarjajo, da se bo brez načrtovane nacionalne strategije razkorak v ravni pismenosti, ki ga razkrivajo mednarodne raziskave, v primerjavi z drugimi razvitimi državami le še povečeval.

Opozorila strokovnjakov kljub vsemu le niso bila zama, saj je Slovenija potrebo po zviševanju ravni pismenosti prebivalcev zapisala v vse ključne razvojne dokumente, kot sta *Strategija razvoja Slovenije*² in *Državni razvojni program 2007-2013*³, za področje izobraževanja odraslih pa v *Resolucijo o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010* (Ur. list RS, št. 70/2004). K temu so pripomogli tudi sklepi in dokumenti Evropskega sveta o izboljševanju kompetenc in temeljnih spretnosti v povezavi z uresničevanjem lizbonske strategije⁴. Seveda pa nobeden od teh dokumentov ne govori o tem, kako in s katerimi ukrepi izboljševati

1 Naj omenimo le raziskavo Pismenosti odraslih in udeležba v izobraževanju (1998) in Mednarodno raziskavo bralne pismenosti IEA (1991, ponovitev 2002).

2 Objavljena je na spletni strani: <http://www.gov.si/umar/projekti/srs/StrategijarazvojaSlovenije.pdf>.

3 Več lahko preberete na spletni strani <http://www.svlrpf.gov.si/index.php?id=1182>.

4 Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council on Key Competences for Lifelong Learning, COM (2005) 548 final

pismenost vseh generacij. Za odrasle sta odgovor na to vprašanje ponudila predloga Strategije za zviševanje ravni pismenosti odraslih (marec 2003) in Strategije za zviševanje temeljnih spretnosti zaposlenih (december 2004). Predloga nista bila nikoli potrjena na ministrski ali vladni ravni, kot je bilo načrtovano, neformalno pa sta bila zadostna strokovna podlaga za sprejetje Akcijskega načrta za zviševanje ravni pismenosti odraslih. Za uresničevanje Akcijskega načrta so zagotovljena sredstva iz Evropskega socialnega sklada v obdobju od 2004 do 2007, izvaja pa se kot sestavni del letnega delovnega načrta Andragoškega centra Slovenije, katerega del je tudi posebna strateška naloga, ki predvideva izdelavo strokovnih podlag in vizije razvoja pismenosti za celo vertikalno - za otroke, mladostnike in odrasle. Minister za šolstvo in šport je maja 2004 imenoval nacionalno Komisijo za razvoj pismenosti⁵, da pripravi predlog nacionalne strategije za razvoj pismenosti. Skupina strokovnjakov je konec lanskega leta pripravila osnutek dokumenta, ki ga je decembra obravnaval in sprejel minister za šolstvo in šport. Predlog dokumenta člani komisije predstavljajo v strokovnih krogih, dostopen pa je na spletni strani <http://pismenost.acs.si/datoteke/komisija/strategija.pdf>. Vsi trije strokovni sveti ga bodo obravnavali na junijskih sejah.

Naj kratko predstavimo še predlog Nacionalne strategije za razvoj pismenosti. Avtorji so zapisali, da je to strateški dokument celostnega vseživljenjskega razvoja pismenosti, ki vključuje otroke, mladino in odrasle; dokument določa cilje in prednosti vzgojno-izobraževalne politike na področju pismenosti. S sprejetjem dokumenta bo Vlada RS prevzela skrb za razvoj pismenosti prebivalcev Slovenije. K uresničevanju tega cilja bo s tem zavezala vse ključne resorje do najnižjih ravni njihovih pristojnosti - poleg šolstva in dela tudi gospodarstvo, zdravstvo in kmetijstvo. Dokument vsebuje dva dela. V **splošnem delu** so povzeti *ključni razlogi* za nastanek strategije; prikazana je *vizija razvoja* pismenosti (opredelitev pojma in strateški cilji); opredeljenih je *šest temeljnih načel* uresničevanja nacionalne strategije (ozaveščanje o pomenu in problemu pismenosti, celostni pristop k uresničevanju, dostopnost za vse, partnerstvo pri udejanjanju, strokovnost ter evalvacija in samoevalvacija ukrepov in učinkov). V tem delu je komisija zapisala tudi opredelitev pismenosti, ki je *»trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za sprejemanje, razumevanje, tvorjenje in uporabo besedil za življenje v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi.«*⁶ Ob tem se je opredelila do temeljnih zmožnosti, med katerimi so branje, pisanje, računanje, drugih zmožnosti (na primer poslušanje) ter nove pismenosti, med katerimi v zadnjih letih najpogosteje navajajo informacijsko, digitalno in medijsko pismenost.

---

⁵ Člani in naloge komisije, ki ji predseduje dr. Sonja Pečjak, so objavljeni na spletni strani: <http://pismenost.acs.si/projekti/komisija/>.

⁶ <http://pismenost.acs.si/datoteke/komisija/strategija.pdf>, str. 6

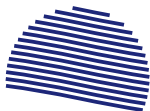
V **specifičnem delu** so opredeljeni *specifični cilji* in določene *ravni razvoja* pismenosti po šolskih obdobjih, od predšolskega obdobja do visokošolskih ustanov, ter v izobraževanju odraslih. Za odrasle je navedeno, da so cilji operacionalizirani v omenjenih strategijah za zviševanje pismenosti odraslih, s čimer je poudarjeno tudi razmerje med nacionalno strategijo in posebnimi strategijami za področje pismenosti odraslih. Zadnji del strategije predstavljajo štiri področja *ukrepov za udejanjanje nacionalne strategije*:

- prvo področje so programi, pri čemer je mišljen razvoj in izvajanje ter dopolnjevanje javnih programov za ciljne skupine;
- drugo področje predstavlja izobraževanje in usposabljanje kadrov, pri čemer je poudarjeno vpeljevanje veščin s področja pismenosti v do- in podiplomsko izobraževanje učiteljev ter v kasnejše nenehno spopolnjevanje učiteljev;
- tretje področje obsega oblikovanje mreže izvajalcev programov in zagotavljanje dostopnosti virov;
- zadnje področje opredeljuje potrebne sistemske spremembe in rešitve za udejanjanje strategije, med katerimi velja poudariti ustanovitev nacionalnega sveta za pismenost z medresorsko sestavo pri Vladi RS in sprejetje akcijskega načrta za obdobje do leta 2013.

V spomladanskem času so člani nacionalne komisije naredili korak naprej in pripravili konkreten predlog akcijskega načrta za razvoj pismenosti in predlog celovitega načrta promocije pismenosti.

Komisija je s tem pravzaprav izpolnila svoje poslanstvo in opravila svoje delo. Po obravnavi na strokovnih svetih in potrditvi predloga nacionalne strategije bi morala dokument še v tem letu sprejeti Vlada RS, s tem pa sprožiti potrebne postopke za udejanjanje strategije v prihodnjih osmih letih.

Mag. Estera Možina (ester.mozina@acs.si), ACS

Nov program za zviševanje ravni pismenosti **Po korakih do boljše pismenosti**

V sodobnem svetu se soočamo z vse hitrejšim napredkom držav oziroma družb. Uspešnost posamezne družbe je v veliki meri odvisna od zmožnosti in sposobnosti njenih članov za sodelovanje v procesu razvoja. To pa od posameznika neizogibno zahteva usposobljenost za samostojno opravljanje vseh njegovih življenjskih vlog, pa naj bo to na delovnem mestu, v družbi ali v zasebnem življenju.

Pismenost je termin, ki opredeljuje raven usposobljenosti posameznika za uspešno opravljanje vseh njegovih življenjskih vlog. Raven ustreznosti znanj, spretnosti in razvitih sposobnosti, ki jih termin zajema, se spreminja skladno s stopnjo razvitosti družbe, kar vpliva na zahteve po stopnji usposobljenosti posameznika za njegovo življenjsko uspešnost. V današnjem svetu razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije je končana štiriletna srednja šola splošno sprejeto merilo za pričakovano ustrežno raven pismenosti. Pričakovati je, da je dosežena raven pismenosti odvisna tudi od dosežene stopnje formalne izobrazbe in da so težave s pismenostjo izrazitejše pri manj izobraženih odraslih. Pričakovanja so potrdili tudi rezultati mednarodne raziskave o pismenosti odraslih v Sloveniji⁷.

Težave zaradi slabše pismenosti pri odraslih postajajo vse večji problem - ne samo slovenski, ampak tudi evropski in svetovni. Izkušnje kažejo, da bolj razvite družbe temu pojavu posvečajo večjo pozornost in da se pri njih težave s pismenostjo odraslih pojavljajo celo v večji meri kot v manj razvitih. To je sicer razumljivo, saj tradicionalno konzervativni izobraževalni sistemi ne morejo tako hitro slediti razvoju sodobne tehnike in tehnologije. Spodbujanje raziskovanja razsežnosti problematike slabše pismenosti prebivalstva in na osnovi pridobljenih rezultatov načrtovanje ukrepov zmanjševanja primanjkljaja na tem področju je tako stalna skrb izobraževanja odraslih v sodobnem svetu.

Na Andragoškem centru smo razvili nov program izobraževanja za zviševanje ravni pismenosti odraslih, ki smo ga poimenovali *Po korakih do boljše pismenosti*. Namenjen je strokovnemu spopolnjevanju učiteljev in organizatorjev izobraževanja v Programu osnovne šole za odrasle, njegov cilj pa je zviševanje ravni pismenosti udeležencev osnovne šole za odrasle.

Ciljna skupina - učitelji in organizatorji izobraževanja na osnovnih šolah za odrasle - je bila izbrana iz več razlogov:

- Rezultati omenjene mednarodne raziskave o pismenosti med drugim kažejo, da kar 99 % odraslih z nedokončano osnovnošolsko izobrazbo ne dosega ravni pismenosti, ki pomeni ustrezno usposobljenost za uspešno opravljanje osnovnih življenjskih vlog (tudi odrasli, ki se ponovno vključujejo v izobraževanje za pridobitev osnovnošolske izobrazbe, sodijo v to skupino); še bolj pa preseneča drugi podatek, in sicer, da odrasli s končano osnovnošolsko izobrazbo nižje ravni pismenosti dosegajo kar v 89 %.
- Navedena podatka nas spodbujata k odločitvi o tem, da je učitelje, strokovne delavce in vodstva šol nujno seznaniti, kaj za pedagoški proces z odraslimi pomenijo težave s pismenostjo, kako jih prepoznati in kako pomagati udeležencem, da jih premostijo. To védenje učiteljem pomaga načrtovati dolgo-

⁷ Možina, E.: Pismenost odraslih v Sloveniji. V: IB revija, 2000, št. 3-4

ročno učinkovit učni proces, ki odrasle tudi po zaključeni šoli vodi v dejavno učenje v vseh njihovih življenjskih obdobjih.

- Bralna pismenost je temeljni in obvezni sestavni del širše pojmovane pismenosti. Rezultati raziskave Pogoji za razvoj bralne pismenosti⁸ razkrivajo med drugim tudi dejstvo, da učitelji razrednega pouka in slovenščine (na predmetni stopnji ter v srednješolskem izobraževanju) svoje znanje za razvijanje bralne pismenosti s previsokim odstotkom (89 %) vrednotijo kot ne dovolj ustrezno, saj si ga v času študija niso mogli pridobiti.
- Pregled vsebin dodiplomskih študijskih programov in programov stalnega strokovnega spopolnjevanja učiteljev vseh predmetov kaže, da tema pismenost ni sestavni del nobenega od njih.

O tem, ali imajo odrasli udeleženci osnovne šole težave zaradi slabše pismenosti, smo s pomočjo anketnega vprašalnika povprašali učitelje in organizatorje izobraževanja. Odgovori so potrdili, da so te težave pri odraslih zelo izražene in predstavljajo oviro za uspešno delo pri pouku. Učitelji si pri tem pomagajo na zelo različne načine. Odgovori razkrivajo tudi dejstvo, da se malo vprašanih vključuje v programe usposabljanja za izobraževanje odraslih (24 %). Predvidevamo lahko, da se tisti, ki na vprašalnik sploh niso odgovorili, takšnega izobraževanja udeležujejo še manj pogosto.

Z nekaterimi vodji izobraževanja in/ali z direktorji ljudskih univerz, pri katerih program osnovne šole za odrasle poteka, smo pripravili intervjuje o njihovih pogledih na isto problematiko. Vsi sodelujoči so izrazili želje in potrebe po izobraževanju učiteljev za pomoč odraslim pri težavah s pismenostjo.

Na teh osnovah smo pripravili program enodnevne delavnice *Po korakih do boljše pismenosti*. V letošnjem letu so bile izpeljane tri delavnice, ki so v celoti potrdile naša pričakovanja:

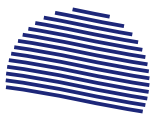
- Učitelji so izrazili, da je takšno izobraževanje nujno tako zanje kakor tudi za strokovne delavce in tudi za vodstva.
- Če je pismenost, ki jo v ožjem smislu razumemo le kot znanje branja in pisanja, na osnovi tega pa kot spretnost za učenje, sestavina pouka samo pri predmetu slovenščina, jo udeleženci razumejo kot tisto védenje, ki ga ne bodo nikoli usvojili, saj ga v njihovih očeh obvladajo, poučujejo in preverjajo samo učitelji slovenščine. Zato je pomembno, da se vsi sodelujoči v procesu izobraževanja odraslih zavedamo, da je pismenost posameznika v celoto povezan sistem različnih dejavnikov (usvojenih znanj, razvitih spretnosti in sposobnosti ...), ki ga morajo poznati učitelji vseh predmetov, da lahko pri udeležencih spodbujajo razvoj pismenosti. Delavnice so zato namenjene vsem učiteljem in organizatorjem izobraževanja odraslih.

---

⁸ Grosman, M., S. Pečjak: Pogoji za razvoj bralne pismenosti. V: Vzgoja in izobraževanje, 2005, št. 2-3

- Sporočilo izvedb je izzvenelo v spoznanje, da s približevanjem izobraževanja življenjskim problemom odrasli učitelji lahko zagotovijo trajnejše znanje ter bolje razvijajo njihove spretnosti in sposobnosti. Ko odraslim izobraževanje osmislimo do te mere, da ga lahko neposredno uporabijo v različnih vsakodnevnih dejavnostih, jih s tem hkrati motiviramo za nadaljnje učenje tudi po uspešno zaključeni osnovni šoli. Tako dosežemo enega od prednostnih ciljev izobraževanja v Programu osnovne šole za odrasle - pripravljenost in usposobljenost odraslih za vseživljenjsko učenje.

Marjana Komprej (marjana.komprej@acs.si), ACS

Potrebujemo skupni premislek o temeljnih
vprašanih kakovosti

Širimo omrežje strokovnjakov za kakovost v izobraževanju odraslih

Že kar nekaj časa v Noviškah nismo pisali o dogajanju na področju razvoja kakovosti v izobraževanju odraslih. Z nekaterimi izmed vas se pogosto srečujemo v različnih projektih in dejavnostih, v katerih skupaj snujemo konceptualne in praktične rešitve. Tovrstna druženja in skupno delo so dobra priložnost, da si lahko izmenjamo informacije, mnenja, stališča in poglede o mnogoterih vprašanih kakovosti. Za vse tiste, ki zaenkrat še niste naši sodelavci, vas pa vprašanja kakovosti zanimajo, se z njimi srečujete pri svojem delu, o njih razmišljate in bi se v prihodnje želeli bolj dejavno priključiti nečemu, kar počasi že dobiva jasnejše poteze gibanja ali vsaj omrežja strokovnjakov za kakovost v izobraževanju odraslih, v tokratni in naslednjih številkah Novičk predstavljamo nekatere dejavnosti s tega področja, ki v tem času tečejo na Andragoškem centru Slovenije (ACS).

Že kar precej let je od tega, ko smo ob pomoči Ministrstva za šolstvo in šport v okviru projekta Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje (POKI) v prakso izobraževanja odraslih začeli vpeljevati model za samoevalvacijo POKI¹. Prav letos septembra bo POKI praznoval peto obletnico svojega delovanja. Prvim štirim srednjim šolam, ki so leta 2001 orale ledino na področju presojanja in razvijanja kakovosti v izobraževanju odraslih, so se vsako leto priključile nove izobraževalne organizacije.

---

¹ Več informacij o projektu POKI in modelu za samoevalvacijo POKI lahko dobite na spletni strani: <http://poki.acs.si/>

Do leta 2006 je model za samoevalvacijo POKI uporabljalo ali pa ga še uporablja 25 (75 %) ljudskih univerz, 24 (26 %) srednjih šol in 6 (10 %) zasebnih izobraževalnih organizacij.

V slovenskem prostoru je v zadnjih letih slišati veliko razprav o tem, da se izobraževalci odraslih ne znajo najboljše povezovati; vse prevečkrat se bolj kot s premisleki o skupnih ciljih in potrebnih razvojnih usmeritvah izobraževanja odraslih, ki bi nas združevali, ukvarjamo z razlikami, ki med nami ustvarjajo prepade in nesodelovanje. Vse to gotovo ne prispeva veliko k razvoju področja, bolj k temu, da mu sami izpodkopavamo prav tiste zdrave temelje, na katerih se je področje izobraževanja odraslih v preteklosti osnovalo. Ko smo pred petimi leti v prakso izobraževanja odraslih začeli vpeljevati model POKI in ob tem gojiti in kmalu tudi udejanjati zamisel, da bi v projekt ob vsakokratni širitvi vključili različne vrste izobraževalnih organizacij (srednje šole, ljudske univerze, zasebne izobraževalne organizacije), ki bi skupaj, ob strokovni podpori ACS-a in zunanjih sodelavcev, razvijale uporabne rešitve modela POKI, je bilo čuti dvome. Ali niso srednje šole preveč drugačne od ljudskih univerz, oboje pa še bolj od zasebnih izobraževalnih organizacij, da bi lahko skupaj razmišljale o rešitvah, ko gre za vprašanja kakovosti? Bo mogoče ustvariti prepotrebno ozračje zaupanja in izmenjave mnenj, pogledov in dobrih praks, če bodo v projektu organizacije, ki so si med seboj konkurenčne? In še bi lahko naštevali pomisleke in dileme, s katerimi smo se takrat soočali.

Po petih letih skupnega dela, ki vedno znova rojeva izmenjavo dobrih praks in izkušenj med člani skupin za kakovost, ki prihajajo iz različnih vrst izobraževalnih organizacij,

in tistimi, ki rešitve snujemo na nacionalni ravni, lahko rečemo z zadovoljstvom, da dvomov večinoma ni več čutiti. Nasprotno, v evalvacijah projekta POKI ter pogovorih s člani skupin za kakovost, so vedno znova izpostavljene prav možnosti tovrstnega sodelovanja, izmenjave dobrih praks in izkušenj ter skupnega iskanja rešitev na področju kakovosti, kar so temeljne odlike dela v projektu POKI. Zato lahko rečemo, da predstavlja način skupnega dela, ki ga gojimo v projektu, tisto prepotrebno 'vezi-vo', ki lahko pripomore k razvoju medsebojnega sodelovanja, k izgradnji tistega socialnega kapitala, ki nam ga v Sloveniji še vedno manjka. Izkušnje s tovrstnim načinom dela, ki ni le značilnost projekta POKI, pač pa ga na ACS-u gojimo in spodbujamo tudi pri drugih projektih, nas utrjujejo v prepričanju, da je treba s takšnim načinom dela vztrajati še naprej.

Upoštevač vse »porodne« težave in ovire, s katerimi smo se soočali ob prvih izpeljavah projekta POKI, danes vendarle lahko štejemo za uspeh, da je bil projekt POKI v teh petih letih v praksi izobraževanja odraslih dobro sprejet, še posebej pa nas veseli, da vsaka nova skupina za kakovost v projekt prinese nov razvojni zagon. Če smo skupaj s skupinami za kakovost v prvih izpeljavah iskali in preizkušali temeljne rešitve uporabe modela za samoevalvacijo, se kasneje poglobili v razvoj in uporabo kvantitativnih metod za presojanje kakovosti, pa se lahko danes bolj posvečamo tudi kvalitativnim pristopom k presoji kakovosti. Izobraževalne organizacije se prav v mesecu juniju preizkušajo v uporabi metode fokusnih skupin in metode z gledovanja. Predvsem pa vedno več pozornosti posvečamo tehtnim premislekom in praktičnim rešitvam, ko gre za načrtovanje in vpeljevanje potrebnih izboljšav in razvojnih rešitev v vsakodnevno prakso izobraževanja odraslih v sodelujočih izobraževalnih organizacijah.

Poleg tovrstnih pozitivnih premikov in dosežkov smo se vsa ta leta skupaj s člani skupin za kakovost srečevali z ovirami oziroma 'razvojnimi dilemami', ki so nas vedno bolj utrjevale v prepričanju, da je treba dejavnosti samoevalvacije, ki smo jih 'sprožili' z modelom POKI, nadgraditi z novimi strateškimi rešitvami. Prav člani skupin za kakovost, ki v lastnih izobraževalnih organizacijah izpeljujejo samoevalvacije, bi nam lahko najbolj verno povedali, kako težko je včasih izpolnjevati zastavljene cilje, ko vodstvo v izobraževalni organizaciji zares ne podpira tovrstnih dejavnosti. Velikokrat smo naleteli na primere, ko vodstvo načelno sicer podpira zavzemanje za kakovost, ko pa bi bilo treba narediti spremembe v politiki in strategiji, spreminjati ustaljene načine dela, se umakne in delo prepušča ljudem z manjšimi pooblastili, zaradi česar je učinkovitost začrtanih ukrepov za razvoj kakovosti pogosto vprašljiva ali celo onemogočena. Člani skupin za kakovost se tako znajdejo v stiski, ko je treba tovrstne dejavnosti opraviti ob že sicer velikemu številu drugih zadržitev in nalog. Velikokrat so ob majhni podpori vodstva prav trma, vztrajnost in samoiniciativnost članov skupin za kakovost, ki so se trudili k delu za kakovost pritegniti še druge sodelavce, pripeljali k dobrim rezultatom. Posledično je v nadaljevanju k tem aktivnostim bolj dejavno pristopil tudi vodstveni kader.

Opazovanje dogajanja v izobraževalnih organizacijah nas je utrdilo v prepričanju, da bi bilo treba z novimi strateškimi prijemi, ki bi jih razvili na nacionalni ravni, pripeljati v izobraževalne organizacije še več znanja o procesih presojanja in razvijanja kakovosti. Pri tem pa tovrstne dejavnosti usmeriti predvsem v nadaljnji razvoj osebja, ki se bo v izobraževalnih organizacijah ukvarjalo z vprašanji kakovosti, predvsem pa bo odigralo pomembno vlogo t.i. 'multiplikatorjev znanja' - tistih, ki bodo znanja o kakovosti prenašali med čim večje število zaposlenih v kolektivu. V dosedanjih izpeljavah projekta POKI se je potrdilo, da je skupina za kakovost, ki v izobraževalni organizaciji skrbi za tovrstne dejavnosti, potrebna in ustrezna rešitev. Po zgledu uspešnih držav je treba to nadgraditi z vzpostavitvijo stabilnih pogojev, ki bodo omogočali kontinuirano strokovno delo na področju kakovosti. V letu 2005 smo tako na Andragoškem centru pripravili strokovno študijo, ki je opredelila vlogo in mesto svetovalcev za kakovost v izobraževalnih organizacijah za odrasle. V letu 2006 je Ministrstvo za šolstvo in šport ob podpori Evropskega socialnega sklada podprlo pilotni projekt, s pomočjo katerega se v letošnjem letu začena vzpostavljati omrežje svetovalcev za kakovost, ki so pričeli delovati v prvih osemnajstih izobraževalnih organizacijah za odrasle. Ker se nam pogosto oglašate z vprašanji o svetovalcih za kakovost, bomo projekt *Svetovalci za kakovost v izobraževanju odraslih* predstavili v eni izmed naslednjih številčk Novičk.

Ob koncu izkoriščamo priložnost, da se ob skorajda peti obletnici skupnega dela v projektu POKI zahvalimo vsem vam, članom skupin za kakovost, ki ste v teh petih letih v lastnih izobraževalnih organizacijah orali ledino in vpeljevali nove rešitve, hkrati s tem pa vedno znova prispevali k oblikovanju nacionalne strategije razvoja kakovosti, ki jo skupaj in po delčkih sestavljamo v zadnjih letih. Sedaj začena dobivati jasnejšo podobo. Veseli smo bili, ko ste se nam, člani skupin za kakovost, ki ste že zaključili delo v projektu POKI, ponovno pridružili v novem projektu *Svetovalci za kakovost v izobraževanju odraslih*. Tako ste vaše in naše delo nadgradili s tem, da ste postali svetovalci za kakovost v lastnih izobraževalnih organizacijah. Še naprej se bomo trudili, da bi mesto v novem projektu dobili tudi vsi tisti, ki ste za to izrazili (in nam še izražate) željo, pa je bilo žal v izpeljavi pilotnega projekta za vse premalo prostora. Prav takšna zahvala pa gre tudi Ministrstvu za šolstvo in šport, ki naše dejavnosti na področju kakovosti vsa ta leta denarno in tudi sicer podpira. Hvala tudi vsem našim notranjim in zunanjim sodelavcem, ki pomagata udeleževati cilje, ki smo si jih zastavili s projektom POKI. Izzivov in razvojnih potreb je za vse nas na tem področju še veliko. Eden izmed prvih, v katerega moramo zagristi, je gotovo ureditev vprašanj, ki zadevajo kakovost v Zakonu o izobraževanju odraslih. Naj zato zaključimo s povabilom k skupnemu razmisleku o najustrežnejših rešitvah, ki bi jih bilo treba za to področje zapisati v Zakon o izobraževanju odraslih.

Mag. Tanja Možina (tanja.mozina@acs.si), ACS

TEDEN VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA 2006

10. andragoški kolokvij

Udeležba odraslih v izobraževanju - spodbude in ovire

V majski številki *Novičk* so bile objavljene prve informacije o 10. andragoškem kolokvi-ju na temo *Udeležba odraslih v izobraževanju: spodbude in ovire*.

V središču letošnjega andragoškega kolokvija bodo problemi družbenega razlikovanja oziroma razslojevanja, socialne polarizacije in zaposlovanja. Razpravljali bomo predvsem o tem, kako pripomore uresničevanje koncepta vseživljenjskosti učenja/izobraževanja k premagovanju problemov udeležbe odraslih v izobraževanju ter kakšna je pri tem vloga socialnih partnerjev. Razmisleki in razprave na to temo bodo v času enodnevnega kolokvija tekle v plenarnem (dopoldanskem) in delavničnem (popoldanskem) delu. V **plenarnem delu** bodo prispevke predstavili strokovnjaki, ki se ukvarjajo predvsem s teoretičnimi izhodišči problematike vključenosti v izobraževanju odraslih; svoja videnja bodo podali tudi predstavniki socialnih partnerjev. Po plenarnem delu bo razprava potekala v **dveh delovnih skupinah**:

- Delavnico Spodbude in ovire pri vključevanju odraslih v izobraževanje bo vodil mag. Marko Radovan.
- Različni ukrepi in spodbude pri izobraževanju odraslih na državni ravni je tema druge delovne skupine, ki jo bo vodila dr. Vida A. Mohorčič Špolar.

Letošnji andragoški kolokvij bo v torek, 17. oktobra 2006. Prijavite se lahko do 5. septembra 2006. Prosimo Vas, da prijave za udeležbo pošljete na naslov: Zdenka Birman Forjanič, Andragoški center Slovenije, Šmartinska 134a, Ljubljana (e-naslov: zdenka.birman.forjanic@acs.si).

Mag. Jasmina Mirčeva (jasmina.mirceva@acs.si), ACS

O DELU STROKOVNEGA SVETA RS ZA IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

Spremljamo pobude, mnenja, sklepe...

Dogovori s 40. seje

Člani Strokovnega sveta RS za izobraževanje odraslih so se 18. aprila 2006 sestali na svoji 40. seji. Obravnavali so Letni program izobraževanja odraslih ter razpravljali o potrjevanju učbenikov za odrasle in potrdilih za javno veljavne programe za odrasle.

Letni program izobraževanja odraslih 2006

Uvodoma sta *Letni program izobraževanja odraslih 2006* predstavili *dr. Slavica Černoša*, vodja sektorja za izobraževanje odraslih na Ministrstvu za šolstvo in šport, ter *ga. Elizabeta Skuber* z Ministrstva za delo družino in socialne zadeve. Iz evropskih socialnih skladov lahko črpamo precej sredstev, problem pa je v zagotavljanju deleža proračunskih sredstev. Kljub temu je v končnem finančno stanje ugodnejše kot lani.

V razpravi je bilo poudarjeno, da bi bilo smiselno navesti tudi druga sredstva (druga ministrstva, lokalne skupnosti, delodajalci ipd.). Koordinacija izobraževanja odraslih bi morala biti pri Vladi RS, kar bi jasno nakazalo, da izobraževanje odraslih ni stvar le enega ali dveh ministrstev. Člani strokovnega sveta so menili, da je treba več poudarka nameniti infrastrukturi, dejavnostim in razvojnim projektom, razširiti kapacitete, razviti inštrumentarije, razvijati mrežo izvajalcev (dostopnost je še vedno zelo neenakomerna), več vključevati civilno družbo ipd. Obravnava letnega programa bi bila bolj kakovostna, če bi bilo pripravljeno poročilo o realizaciji lanskega programa oziroma če bi imeli pregled nad finančnim poročilom, čeprav je analiza o izvajanju programa izobraževanja odraslih v Resoluciji o nacionalnem programu izobraževanja odraslih predvidena na dve leti. Ker je področje vseživljenjskega učenja, še posebej pa področje izobraževanja odraslih, zelo dinamično (dogajajo se velike spremembe), bi kazalo organizirati posvet o strateških vprašanjih izobraževanja odraslih. Teh se ne da rešiti v okviru letnega programa izobraževanja odraslih, Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih pa zagotavlja dober okvir, ki ga je treba udejanjiti.

Strokovni svet RS za izobraževanje odraslih je dal k Letnemu programu izobraževanja odraslih 2006 pozitivno mnenje in predlagal, da ga Vlada RS čim prej sprejme, da ne bi bilo nepotrebnih ovir pri izpeljavi. Člani sveta so opozorili na neustreznost načina nastava

janja Letnega programa izobraževanja odraslih (metodologija, dinamika, čas) in predlagali, da se takoj prične vsebinska in metodološka priprava programa za leto 2007.

Potrjevanje učbenikov za odrasle

Člani strokovnega sveta so se seznanili s predlogom Pravilnika o potrjevanju učbenikov. Menili so, da je bila javna razprava prekratka. Poudarili so, da je v pripravi zelo malo učnih gradiv za odrasle, čeprav je delež odraslih v izobraževanju precejšen (na primer na poklicni maturi je okoli 30 % odraslih). Za osnovno šolo bi bilo treba pripraviti več učbenikov, gradiv, vodil ipd., ker gradiva, namenjena otrokom, praviloma niso primerna za odrasle udeležence; potrebne so ustrezne prilagoditve ali dodatki v obliki učnih gradiv, ki pa naj bi jih prav tako potrjeval strokovni svet. Predlagali so, da je treba upoštevati posebnosti izobraževanja odraslih in uvesti ustrezne spodbude in pravne podlage za to, da bo nastajalo več učnih gradiv za odrasle. Menili so, da je smiselno potrjevanje učnih gradiv za odrasle (dodatki k učbenikom, ki so sicer namenjeni mladim, delovni zvezki, navodila, vodila za odrasle ipd.), ki imajo funkcijo učbenika in so namenjeni samoizobraževanju. Ocena o andragoški ustreznosti naj bo sestavni del postopka potrjevanja učbenikov in učnih gradiv za odrasle.

V nadaljevanju je strokovni svet obravnaval predlog učbenika in delovnega zvezka za slovenščino v poklicno-tehniških programih izobraževanja odraslih. Gradivi sta bili usklajeni s pripombami Zavoda RS za šolstvo glede usklajenosti s katalogom znanja za slovenski jezik in Andragoškega centra Slovenije v zvezi z ustreznostjo gradiv za odrasle, zato so člani sveta k predlogu učbenika dali soglasje.

Drugo

Strokovni svet je že na eni prejšnjih sej opozoril, da ni ustreznih listin za javno-veljavne programe za odrasle. Na Ministrstvo za šolstvo in šport je ponovno posredoval pobudo za pripravo ustreznih listin, primerljivih z drugimi javno-veljavnimi potrdili. Ker izobraževalne organizacije ustreznih listin same ne morejo izdajati, morajo biti pripravljene na državni ravni (ustrezen obrazec z glavo Republike Slovenije).

Strokovni svet je sprejel tudi dopolnitev zahtevanih znanj izvajalcev pri programu Računalniška pismenost za odrasle, iz katere je jasno razvidno, da učitelji, ki izpolnjujejo pogoje za poučevanje računalništva v osnovni in srednji šoli, lahko poučujejo tudi v navedenem programu.

Irena Komac (irena.komac@gov.si),
Strokovni svet RS za izobraževanje odraslih

IZ SVETA

Mednarodno sodelovanje ustanov za izobraževanje odraslih

Predstavnica Slovenije, predsedujoča izvršnemu odboru ERDI

V Bäckaskogu na Švedskem je bila od 9. do 14. maja 2006 skupščina Združenja evropskih inštitutov za raziskovanje in razvoj izobraževanja odraslih (ERDI). V konzorciju ima svoje predstavnike šestnajst uglednih ustanov¹. Praviloma v njem sodeluje le en inštitut iz vsake države; če sodelujeta dva, si članstvo delita. Andragoški center Slovenije je postal član ERDI na skupščini v Atenah, leta 2002. Delovanje je finančno podprto s članarino (višina prispevka je odvisna od števila zaposlenih na posameznem inštitutu), ki jo plačujejo članice mreže, kar pomeni, da gre za samofinanciranje razvojnih spodbud na področju izobraževanja odraslih v Evropi.

V ERDI se članice ustvarjalno povezujejo prek sodelovanja na konferencah in seminarjih, v okviru skupnih projektov ter s pripravo publikacij. Glavni organ je skupščina ERDI, ki jo prirejajo enkrat letno. Letošnje skupščine so se udeležili predstavniki dvanajstih članic. Skupščina je bila volilna in vsebinska.

V prvem delu so delegati sprejeli poročilo o delu ERDI v preteklem obdobju, finančno poročilo za leto 2005 in finančni načrt za leto 2006 ter izvolili nov izvršni odbor v sestavi: *dr. Vida A. Mohorčič Špolar* (ACS, Slovenija), predsednica; *Alistair Thomson* (NIACE, Anglija in Wales), podpredsednik; *dr. Jesús Gómez* (CREA, Španija), podpredsednik; *Peter Strijdonk* (VOCB, Belgija) in *Susanne Latke* (DIE, Nemčija).

Dr. Vida A. Mohorčič Špolar je vlogo ERDI predstavila takole: »*Če ocenjujem razvoj konzorcija od volilne skupščine leta 2003, ko sem prevzela predsedovanje, se je mreža utrdila. Nastopa enotno, zagotavlja pretok informacij in sodeluje v evropskih*

---

¹ Nacionalni inštitut za nadaljevalno izobraževanje odraslih (NIACE) iz Anglije, Flamska agencija za razvoj temeljnih spretnosti odraslih (VOCB) iz Belgije, CVU in DPU Pedagoške univerze Danske, Nemški inštitut za izobraževanje odraslih (DIE), Palmenia center za nadaljevalno izobraževanje z Univerze v Helsinkih iz Finske, Ergon Kek iz Grčije, Nacionalna agencija za pismenost odraslih (NALA) iz Irske, Nacionalni inštitut za evalvacijo izobraževanja in usposabljanja (INVALSI) iz Italije, Center za inovacije v izobraževanju odraslih (CINOP) iz Nizozemske, Norveški inštitut za izobraževanje odraslih (VOX), Združenje za izobraževanje odraslih pri Univerzi Minho iz Portugalske, Romunski inštitut za izobraževanje odraslih, Andragoški center Slovenije (ACS), Škotski svet za skupnostno učenje (SCEC), Center za sociološko in izobraževalno raziskovanje (CREA) iz Španije, Nacionalni inštitut za fleksibilno učenje (CFL) iz Švedske in Švicarska zveza za nadaljevalno izobraževanje (SVEB).

projektih. ERDI je v tem obdobju prejel priznanje v delovni skupini za program Grundtvig, kjer je bilo sklenjeno, da se konzorcij predstavi na eni naslednjih sej.«

Vsebinski del srečanja je bil – v skladu s tradicijo – posvečen predstavitvi najnovejših dogajanj v državi gostiteljici – tokrat kar v dveh državah, Švedski in Norveški, ki sta bili soorganizatorici srečanja, predstavitvi novosti v sodelujočih ustanovah in osrednji strokovni temi. Strokovni del, *Vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja*, je bil izpeljan v obliki seminarja. »Prispevki so bili zanimivi. Na splošno bi lahko rekla, da se v večini držav, iz katerih prihajajo člani ERDI, s problemom vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja šele seznanjajo. Videti je, da je največja ovira za pomembnejši korak naprej izobraževalni sistem, ki na to gleda s precejšnjim dvomom. Na Norveškem, na primer, ki je na tem področju precejšen korak naprej, pa s takim sistemom udeleženci lahko pridobijo celo srednjo izobrazbo. To seveda omogoča zakonodaja. Pot v visoko šolstvo pa se tudi pri njih šele vzpostavlja,« je v svojem poročilu zapisala dr. Vida A. Mohorčič Špolar.

Posebej zanimiv je bil seminarski prispevek dr. Pera Andersona z Univerze v Linköpingu, ki je govoril o raziskovanju in teoriji priznavanja predhodnega učenja². Opozoril je, da se priznavanje predhodnega učenja nanaša tako na posameznike kot na znanje kot tako. Upoštevati mora menjalno vrednost znanja pri posamezniku, služi vpisu v nadaljnje izobraževanje ter akreditaciji tega znanja. Pri izbiri znanja, potrebnega za akreditacijo, moramo upoštevati namen, kateremu znanje služi, določiti najpomembnejše vsebine in kompetence, sprejeti merila in metode, po katerih bomo ocenjevali, znati moramo oceniti prakso, ki jo je nekdo opravljal, ter definirati predmet ali poklicno področje, za katerega bo sistem veljal. Pri tem se moramo zavedati, da je sam postopek vrednotenja lahko izziv za posameznika in okolje, lahko pa ima tudi nasprotni učinek.

Dragocen je bil tudi prispevek dr. Torild Nilsen (VOX, Norveška), ki je govorila o norveškem pristopu k vrednotenju neformalnega in priložnostnega učenja. V ledino so zaorali že leta 1994, ko je bila sprejeta zakonodaja, ki je določala, da ima vsaka mlada oseba med 16. in 21. letom pravico do popolne srednješolske izobrazbe. Med leti 1999 do 2003 so izvajali reformo, ki je zajela tudi reformo izobraževanja, saj so programe gradili na kompetencah. Udeleženi so bili vsi socialni partnerji (ministrstva, sindikati, mladinske organizacije, organizacije izobraževanja odraslih) in tako je bil uzakonjen tudi študijski dopust za nadaljnje izobraževanje. Vrednotenje je referentka opredelila podobno kot CEDEFOP, kot proces ocenjevanja in priznavanja niza spretnosti in kompetenc, ki jih ljudje pridobijo in razvijejo v teku svojega življenja (pri delu, z izobraževanjem in s prostočasnimi dejavnostmi). Za doseg ciljev je Norveška vzpostavila mrežo devetnajstih regionalnih centrov, ki skrbijo za informiranje, svetovanje, identifikacijo področij znanja, ocenjevanje in dokumentiranje.

Slavica Borka Kucler (slavica.borka.kucler@acs.si), ACS

² Knjiga je pred izidom pri NIACE: Current Research and Theory of Recognition of Prior Learning.

KOTIČEK JE VAŠ

Živahna dejavnost in lista zahtev

Poročilo o četrti seji izvršnega odbora Andrigoškega društva Slovenije

Na četrti seji izvršnega odbora Andrigoškega društva Slovenije (ADS) so člani obravnavali predloge za sistemsko urejanje izobraževanja odraslih. Dopolnjeno in usklajeno besedilo *Liste zahtev Andrigoškega društva Slovenije* (objavljamo jih v naslednjem prispevku), kot so poimenovali sklop enajstih predlogov, so že konec maja poslali ministru za šolstvo, predvidevajo pa, da bo sedaj sledila javna obravnava in objava v različnih okoljih.

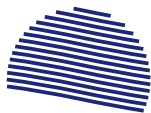
Razpravljali so tudi o načrtih za ustanovitev krovne organizacije za izobraževanja odraslih v Sloveniji (KOIOS). Predsednik je poročal o uspešnosti sestanka z vsemi potencialnimi ustanovitelji KOIOS, ti so: Društvo za izobraževanje odraslih v srednjih šolah, Zveza zasebnih izvajalcev za izobraževanje odraslih, Zveza ljudskih univerz Slovenije in ADS. Predstavniki so prevzeli obveznost, da razpravljajo o nadaljnjih korakih ustanavljanja v svojih združenjih in dobijo soglasja svojih matičnih ustanov, da bodo pristopile kot ustanoviteljice. Za postopek ustanavljanja naj bi združenja, ki povezujejo organizacije, prispevale po 250.000 SIT, ADS pa 50.000, ker ima finančne omejitve. Po odločitvi o dejanski ustanovitvi KOIOS bo nadaljnje postopke vodila projektna skupina, sestavljena iz predstavnikov vseh ustanoviteljic. Prvi korak bo priprava akta o ustanovitvi, ki jo bodo zaupali pravni službi.

Za nagrade Republike Slovenije na področju šolstva, ki jih podeljuje Ministrstvo za šolstvo in šport za leto 2006, bodo člani izvršnega odbora ADS predlagali go. Bredo Podboj iz Ljudske univerze Postojna.

Predsednik, dr. Zoran Jelenc, je predlagal, da izvršni odbor ob kakšni svečani priložnosti (na primer ob odprtju letošnjega TVU) imenuje zaslužne člane ADS, ki bodo oproščeni plačevanja članarine.

Člani izvršnega odbora ADS so v Komisijo za podeljevanje priznanj Andrigoškega centra Slovenije za posebne dosežke pri učenju odraslih v Sloveniji, imenovali novo predstavnico ADS. Po novem bo to mag. Marija Velikonja.

Petra Javrh (petra.javrh@guest.arnes.si), ADS

Ukrepi za izboljšanje sistemskega položaja izobraževanja odraslih v Sloveniji

Lista zahtev Andragoškega društva Slovenije

Andragoško društvo Slovenije (ADS) je nevladna organizacija in združenje civilne družbe za področje izobraževanja odraslih. V svojih programskih usmeritvah za naslednje mandatno obdobje (2005 - 2009) je za svojo temeljno in prednostno nalogo opredelilo prizadevanje, da se v nacionalni politiki in sistemski ureditvi vzgoje in izobraževanja uveljavi koncept, ki temelji na načelih in strategiji vseživljenjskega učenja in zagotavlja izobraževanju odraslih enakovreden in enakopraven položaj v vzgoji in izobraževanju in v družbi.

Poglavitne zahteve

Izvršni odbor ADS se je na svojih sejah v februarju, marcu in maju 2006 odločil, da opozori odgovorne nosilce politike vzgoje in izobraževanje ter najpomembnejše strokovne organizacije in subjekte na tem področju v Sloveniji na nekatere temeljite sistemske spremembe in ukrepe, ki so potrebni za zagotavljanje enakovrednega in enakopravnega položaja izobraževanja odraslih v vzgoji in izobraževanju in v družbi. To so zlasti:

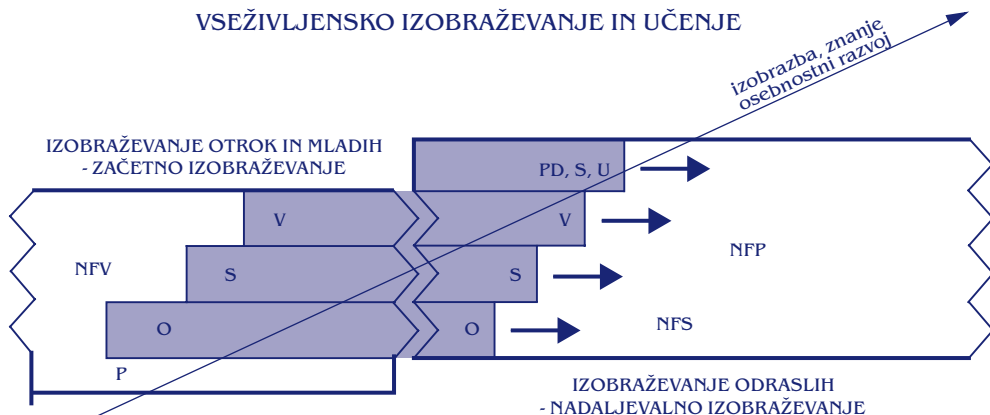
- **enakovredna umestitev izobraževanja odraslih v celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja**

Celoten sistem vzgoje in izobraževanja sestavljata dve komplementarni, sistemsko enakovredni in enakopravni, vendar pa specifični in v mnogih svojih značilnostih različni področji vzgoje in izobraževanja, to sta: izobraževanje otrok in mladine ali začetno izobraževanje in izobraževanje odraslih ali nadaljevalno izobraževanje. Le takšna sistemska ureditev zagotavlja ustrezno sistemsko ureditev izobraževanja odraslih ter kontinuiteto učenja in izobraževanja v skladu s strategijo vseživljenjskega učenja, saj zajema vse vrste izobraževanja, formalno in neformalno, ter učenje v vseh obdobjih življenja. Shematičen prikaz sistema kaže slika *Vseživljenjsko izobraževanje in učenje*.

- **uveljavitev specifičnosti izobraževanja odraslih v reviziji in z revizijo zdajšnje 'šolske zakonodaje'**

Ker Vlada v svojem programu za leto 2006 že načrtuje revizijo 'šolske zakonodaje', dajemo pobudo, da se najprej pripravi ustrezna izhodišča, s katerimi bi jasno opredelili način zakonske ureditve izobraževanja odraslih. Temeljno vprašanje je, ali je izobraže-

VSEŽIVLJENSKO IZOBRAŽEVANJE IN UČENJE

Legenda:

■ FORMALNO IZOBRAŽEVANJE

O - osnovna šola

S - srednja stopnja

V - višja in visoka stopnja

PD - podiplomsko

S - specializacija

U - usposabljanje, kvalifikacije

□ NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE

NVF - neformalno (neintencionalno) izobraževanje in vzgoja

P - predšolska vzgoja

NFS - neformalno splošno izobraževanje

NFP - neformalno izobraževanje za poklic in poklicno delo

vanje odraslih sploh mogoče ustrezno urediti v enem krovnem zakonu za celotno področje vzgoje in izobraževanja, kakršen je Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI)¹? Zdajšnji zakon izobraževanju odraslih ni zagotovil enakopravnosti sistemskega obravnavanja. Enako lahko ugotovimo tudi za druge 'šolske zakone' (za osnovno in srednjo šolo ter poklicno in visokošolsko izobraževanje). Bistvena pomanjkljivost teh zakonov je, da so namenjeni predvsem vzgoji in izobraževanju otrok in mladine in zato to področje tako vsebinsko kot organizacijsko natančno določajo, pri zakonskem obravnavanju izobraževanja odraslih pa zanemarjajo specifične potrebe ter posebnosti, značilnosti in možnosti odraslih za izobraževanje in učenje. Posebnostim izobraževanja odraslih se opredelitve za mladino in otroke le prilagajajo, čeravno zahteva izobraževanje odraslih drugačno in bolj gibljivo vsebinsko in organizacijsko zasnovanost in izpeljavo. Zdajšnji krovni Zakon o izobraževanju odraslih (ZIO)², s katerim se določa in pospešuje zlasti razvoj zunajšolskega in neformalnega izobraževanja odraslih, je pomanjkljiv v tem, da ne obravnava vseh področij in zvrsti izobraževanja odraslih. Ker ocenjujemo, da tudi zdajšnja revizija šolske zakonodaje ne bo mogla bistveno odpraviti teh pomanjkljivosti, bi bržkone morali opredeliti organi-

¹ Ur. list RS, 55/2003

² Ur. list RS, 12/1996

zacija in financiranje izobraževanja odraslih v posebnem zakonu, ki bi ga lahko, denimo, poimenovali 'Zakon o organiziranju, pospeševanju in financiranju izobraževanja odraslih'. Določiti bi bilo treba tudi, kaj o izobraževanju odraslih lahko urejajo zakoni za posamezne stopnje šolanja, če tega ne more urediti predlagani novi zakon.

Primer: V nekdanji neuspešni šolski reformi, imenovani 'usmerjeno izobraževanje', se je poskušalo z istimi zakoni urediti (poenotiti) izobraževanje mladih in izobraževanje odraslih. Poskus se je povsem ponesrečil in je povzročil izobraževanju odraslih veliko škodo, ki smo jo tedaj označili za poskus 'pošolanja' izobraževanja odraslih.

- **zagotovitev doslednega izvajanja zakonskih obveznosti lokalnih skupnosti glede izobraževanja odraslih**

V državah, kjer je izobraževanje odraslih razvito, imajo poleg močnih upravnih enot in služb na državni ravni prav tako ali celo bolj močne upravne enote in službe na lokalni ravni (občina, regija). Z zakonom o lokalni samoupravi (ZLS) občina med drugim »ustvarja pogoje za izobraževanje odraslih, ki je pomembno za razvoj občine in za kvaliteto življenja njenih prebivalcev«³.

Primer: Občine bi morale svojo vlogo uresničevati z letnimi programi izobraževanja odraslih⁴, vendar nobena te možnosti ni izkoristila. Tudi Ministrstvo za šolstvo in šport jih pri tem ni spodbujalo. Še več, občine praviloma slabo izpolnjujejo svoje ustanoviteljske obveznosti do javnih organizacij za izobraževanje odraslih (na primer v primerih, ko je več občin zadolženih za posamezno ljudsko univerzo).

- **določitev obveznosti glede izobraževanja v regijah, ki bodo predvidoma nastale kot področja upravljanja med državo in občino**

Izobraževanje odraslih naj se umesti med temeljne pristojnosti razvojnih regij skupaj z obvezo, da z lastnimi viri sofinanciranja zagotavljajo dostop do izobraževanja za osebo rast, povečanje konkurenčnosti na trgu dela in socialno povezanost ter sofinanciranje ustanov na regionalni ravni, ki razvijajo ponudbo in povpraševanje po tovrstnem izobraževanju in usposabljanju in so opredeljene kot ustanove v javnem interesu. Odbori za človeške vire, ki v skladu s 27. členom Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR)⁵ delujejo pri regionalnih razvojnih svetih, naj pripravijo predloge regionalnega programa izobraževanja odraslih za posamezna programska obdobja (sedaj za 2007 - 2013) ter ga umestijo v regionalne razvojne programe, ki jih potrjujejo sveti regij (sestavljajo jih župani občin v regiji) skupaj s finančnim načrtom. Organ, pristojen za regionalni razvoj (Služba vlade RS za lokalno

---

³ 9. alineja 21. člena, Ur. list RS, 100/2005

⁴ 30. člen ZIO, Ur. list RS, 12/1996

⁵ Ur. list RS, 93/2005

samoupravo in regionalno politiko), naj v skladu z zadnjo alinejo 1. odstavka 30. člena ZSRR umesti zagotavljanje dostopa do izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja med naloge spodbujanja regionalnega razvoja, ki se opravlja v javnem interesu. Za ta namen naj v okviru neposrednih regionalnih spodbud tudi namenja sredstva za sofinanciranje.

- **ustrezno financiranje izobraževanja odraslih**

Izobraževanja odraslih ni mogoče uspešno razvijati, če ne bo izdelan ustrezen sistem financiranja. Za izdelavo takšnega sistema je odgovorna država. Sistem mora temeljiti na sodelovanju vseh mogočih partnerjev, to pa so poleg države še delodajalci, uporabniki in drugi zainteresirani subjekti doma in v tujini. Po nekaterih kazalnikih bi se moral delež javnih sredstev, ki jih daje država za izobraževanje odraslih, postopoma približati 1 % bruto družbenega proizvoda (BDP) ali 10 % celotnih javnih sredstev, ki jih namenja država za izobraževanje. Ker je financiranje izobraževanja odraslih tudi v tujini še v fazi intenzivnega raziskovanja ter razvijanja in ker so mogoči različni modeli, ki na različne načine vključujejo sredstva partnerjev (med njimi tudi zainteresiranega udeleženca), je treba izpeljati posebno raziskavo, s katero se bo primerjalo sisteme financiranja izobraževanja odraslih v drugih državah, potem pa na podlagi rezultatov empirično ugotoviti, kakšen sistem bi ustrezal specifičnim razmeram in možnostim v Sloveniji. Poleg te, splošne raziskave bi bilo treba glede sistema financiranja opraviti tudi druge, specifične raziskave in analize.

V skladu z opredelitvami v Resoluciji o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 (ReNPIO)⁶ je treba opraviti analizo o financiranju temeljne infrastrukture za izobraževanje odraslih, da bi ugotovili možnosti uporabe javnih sredstev tako za potrebe infrastrukture kot tudi za nove razvojne spodbude. Takšna raziskava, ki jo je mogoče izpeljati v manj kot enem letu, bi bila zelo sporočilna za politiko izobraževanja odraslih, hkrati pa bi pokazala, ali je zdajšnja infrastruktura postavljena na pravih osnovah. Kot izhodišče je mogoče uporabiti priporočila iz Akcijskega načrta za uresničevanje Memoranduma o vseživljenjskem učenju⁷.

- **vzpostavitev infrastrukture za izobraževanje odraslih in njenega stabilnega delovanja**

ReNPIO določa infrastrukturo na sedmih področjih: strokovni sodelavci, programska ponudba, svetovalna dejavnost, raziskovanje in razvoj, informacijska in organizacijska infrastruktura ter promocijska dejavnost. Največji napredek je bil dosežen pri zagotavljanju svetovalne infrastrukture, na vseh drugih področjih pa primanjkljaji iz preteklosti ostajajo, ali se celo povečujejo. Nujno je treba opredeliti, kaj pomeni temeljna infrastruktura za vsako področje, in zagotoviti stabilne pogoje za

---

⁶ Ur. list RS, 70/2004

⁷ Making an European Area of Lifelong Learning Reality. Bruxelles, , Nov. 2001, COM (201), 678 Final.

njeno delovanje. Prednostno je treba urediti položaj javnih organizacij za izobraževanje odraslih in zagotoviti delovanje in razvoj javne službe. Brez tega ni mogoče pričakovati, da bomo lahko udejanjili cilje ReNPIO, še posebno tistih, ki so namenjeni povečanju dostopa do izobraževanja odraslim z neustrezno izobrazbo, usposobljenostjo in ravnijo pismenosti.

- **zakonska opredelitev stimulacij in olajšav za udejanjanje strategije vseživljenjskega učenja, v tem pa tudi izobraževanja odraslih**

Sistem stimulacij mora ustrezno upoštevati možnosti posameznika, delodajalcev, lokalnih in regionalnih skupnosti ter države in vključevati stimulacije za povečanje dostopa, udeležbe in vlaganj v izobraževanje.

Primer: V ReNPIO so v posebnem poglavju (VI/5) navedeni spodbude in ukrepi, ki bi pripomogli k uresničevanju zastavljenih ciljev. Gre za *»spodbujanje povpraševanja in vlaganja v izobraževanje in usposabljanje«* pri posameznikih in delodajalcih, na ravni panog in države ter *»spodbujanje lokalnih skupnosti k načrtovanju razvoja in vlaganja v izobraževanje«*. Ukrepov v tej smeri za zdaj še ni.

- **ustanovitev direktorata (urada, agencije) za izobraževanje odraslih**

Le s samostojnim direktoratom, ki bo medresorsko institucionaliziran, se lahko zagotovi izobraževanju odraslih dovolj močno in učinkovito upravno enoto pri Vladi Republike Slovenije, v kateri se združijo upravne in strokovne naloge, ki so zdaj razmeščene v treh ministrstvih: Ministrstvu za šolstvo in šport (splošno in poklicno šolsko izobraževanje ter splošno zunajšolsko izobraževanje in učenje), Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (izobraževanje za delo, izobraževanje zaposlenih) in Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (visokošolsko izobraževanje). S tem se bodo – v skladu s strategijo vseživljenjskega učenja – ustrezno povezale zdaj delujoče, a po različnih resorjih umeščene in šibke organizacijske enote ali službe, ki so za opravljanje obsežnih in odgovornih nalog na tem področju povsem nezadostne in neustrezne.

Ustanovitev medresorskega direktorata ne pomeni, da se navedenim ministrstvom odvzema skrb in odgovornost za izobraževanje odraslih. Z ustanovitvijo direktorata se le dodatno omogoča usklajeno in okrepljeno udejanjanje njihovih posebnih in skupnih ciljev in nalog na področju izobraževanja odraslih.

- **krepitev nevladnega sektorja kot partnerja državi pri razvoju izobraževanja odraslih**

Za izobraževanje odraslih je zelo značilno, da nastaja in deluje v vseh sektorjih družbe, tako v bolj kot v manj formaliziranih načinih izpeljave in v vseh okoliščinah. Velik del izobraževanja odraslih poteka v organizaciji in s pristojnostmi nevladnih organizacij. Krepitev nevladnega sektorja in ustvarjanje partnerskih odnosov na tem področju je zato za državo zelo pomembna, lahko celo rečemo

ena od prednostnih nalog. Takšno partnerstvo državi ustvarja boljša izhodišča v pogajanjih za pridobivanje sredstev iz evropskih skladov, posebno še, ko gre za prednosti nacionalne politike.

Primer: Krovno združenje nevladnih organizacij deluje na Švedskem kot partner državi, saj (med drugimi funkcijami, ki jih ima) upravlja s sredstvi, ki jih država namenja spodbujanju učenja in neformalnega izobraževanja v različnih organizacijah in 'socialnih gibanjih' (ta pomembno vplivajo na družbene odnose in tudi usklajevanje napetosti).

- **ustanovitev Strateškega sveta Republike Slovenije za vseživljenjsko učenje**
Udejanjanje strategije vseživljenjskega učenja zahteva kontinuirano in usklajeno skrb in odločanje, ki ju lahko zagotovi le poseben, medresorsko sestavljen in strokovno kompetenten organ, kot je strateški svet. Svet vsebinsko in organizacijsko povezuje in usklajuje vse vladne resorje (ministrstva) z osrednjim ciljem, pospeševati učenje in izobraževanje na vseh področjih življenja in dela za učinkovito povečanje znanja ter razvijanje družbe, ki temelji na znanju. Delovanje Sveta temelji na celovitem razumevanju pojma 'vseživljenjskost učenja' kot vodilnega načela in temeljne družbeno-razvojne strategije vsega izobraževanja in učenja ter nacionalne vzgojno-izobraževalne politike. Poleg razvijanja in udejanjanja strategije vseživljenjskosti učenja v nacionalni politiki je naloga Sveta tudi skrb za njeno učinkovito udejanjanje v praksi. 'Vseživljenjsko učenje' obsega vso vertikalno in vso širino učenja v življenju in ga ni mogoče učinkovito obvladovati le z dejavnostjo in upravno pristojnostjo enega resorja, kot je po tradicionalni shemi o izobraževanju in vzgoji Ministrstvo za šolstvo in šport.

Primer: Za udejanjanje in promocijo vseživljenjskega učenja so na Japonskem poleg ustreznih sekcij v organih lokalne uprave za področje izobraževanja ustanovili poseben državni biro (Lifelong Learning Bureau). Naloga biroja je koordinacija ukrepov drugih birojev/oddelkov ministrstva za izobraževanje in načrtovanje celovite politike vseživljenjskega učenja. Biro je zelo pripomogel k uspešnosti gibanja za vseživljenjsko učenje v državi.

- **preimenovanje 'Ministrstva za šolstvo in šport' v 'Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje'**

Zdajšnje ime ministrstva, ki vsebuje izraz 'šolstvo', že zdaj ne zajema vseh dejavnosti, za katere je ministrstvo za šolstvo in šport pristojno, še bolj pa dobiva anahronistično vlogo v obdobju, ko se razvija in udejanja strategija vseživljenjskosti učenja. S pojmom 'šolstvo' izključujemo večino (približno devet desetin) izobraževanja in učenja odraslih, vse zunajšolsko izobraževanje (v tem tudi neformalno izobraževanje otrok in mladine) ter predšolsko vzgojo.

Primer: Do pred kratkim je le še Avstrija imela ministrstvo, ki se je imenovalo Ministrstvo za kulturo in poučevanje (Ministerium für Kultur und Unterricht), a zdaj so tudi oni spremenili ime, tako da se ministrstvo po novem imenuje Ministrstvo za izobraževanje, znanost in kulturo (Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur). Zanimivo je, da ob tem dodajajo besedo 'ministrstvo prihodnosti' (Zukunftsministerium). Opustili so torej ime, ki je dejavnost zoževalo na ozko področje formalnega izobraževanja, kar praktično še zmeraj označuje naš zdajšnji termin 'šolstvo'. V drugih državah razvitega sveta imajo v imenu ministrstva termin izobraževanje in/ali usposabljanje.

Utemeljitev iz strateških razvojnih dokumentov Slovenije

Ti cilji in prizadevanja ADS so v popolnem soglasju s ključnimi postavkami *Strategije razvoja Slovenije*, ki jo je sprejela Vlada RS na svoji 30. redni seji, dne 23. junija 2005, in z dokumentom *Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji*, ki ga je sprejela 3. novembra 2005.

V dokumentu *Strategija razvoja Slovenije* se med drugim navaja:

- med ključnimi nacionalnimi razvojnimi cilji v obdobju 2006-2013: »izboljšanje možnosti vsakega človeka za ... aktivno življenje z vlaganji v učenje in izobrazbo« (str. 20);
- med ključnimi razvojnimi prednostmi za doseganje zastavljenih ciljev: »izboljšanje kakovosti izobraževanja in spodbujanje vseživljenjskega učenja« (str. 29-30).

V dokumentu *Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji* pa

- v poglavju Reforma izobraževanja (ukrep 28) med drugim:
  - namen: »zagotavljati državljanom kakovostno izobrazbo in znanje čim višje ravni ter možnost vseživljenjskega učenja« (str. 67);
  - predlogi sprememb: »zagotoviti ... na osnovi decentralizacije in deregulacije sistema, ... dosledno priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenega znanja« (str. 68);
  - potrebne zakonske spremembe: »zakon o izobraževanju odraslih« (prav tam);
- v poglavju Trajno izobraževanje in usposabljanje kadrov za delo na področjih kohezijske politike (ukrep 45) med drugim:
  - opis ukrepa: »uvesti sistem trajnega izobraževanja« (str. 93);
- v poglavju Spodbujanje in omogočanje vseživljenjskega učenja (ukrep 52) med drugim:
  - namen: »s spodbujanjem in omogočanjem vseživljenjskega učenja in usposabljanja izboljšati možnosti posameznika na trgu dela« (str. 101);
  - med predlogi sprememb: »oblikovanje in razvoj motivacijskih programov, ki zaposlene spodbujajo k ponovnemu vključevanju v formalno in neformalno izobraže-

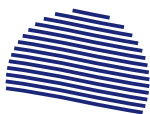
vanje in usposabljanje»; »oblikovati spodbude za podjetja, ki vlagajo v izobraževanje in usposabljanje»; »vesti program tretjinskega financiranja (država financira tretjino ...)»; »zavezati lokalne skupnosti k pripravi letnih programov izobraževanja odraslih»; »financirati usposabljanja iz javnih sredstev v primeru usposabljanja zaposlenih brez izobrazbe ali iz suficitarnih poklicev v deficitarne« (vse str. 101).

Naštete zahteve so zapisane v najpomembnejšem aktualnem strateškem dokumentu za razvoj Slovenije, ker so najtesneje povezane z vizijo in ambicioznimi cilji države, s katerimi želi izvesti temeljite strukturne reforme in spremeniti svoj dosedanji razvojni vzorec.

Sklepni poudarek

Z udejanjanjem zahtev, ki jih vsebuje ta lista, želimo Sloveniji uspešno pot k razvoju učeče se dežele in družbe, ki temelji na znanju.

Dr. Zoran Jelenc (zoran.jelenc@guest.arnes.si),
predsednik Izvršnega odbora Andragoškega društva Slovenije

Prispevek k večji kakovosti učenja **Nacionalna strategija za e-izobraževanje**

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (MVZT) je dalo pobudo za izdelavo nacionalne strategije e-izobraževanja. Za izvajalca projekta je bilo na javnem razpisu izbrano podjetje Nevron d.o.o. Pri oblikovanju strategije sodelujejo tudi drugi priznani slovenski strokovnjaki s tega področja. S strategijo želimo prispevati k večji kakovosti učenja in poučevanja na vseh ravneh družbe ter posledično k razvoju inovativne, konkurenčne in na znanju temelječe družbe, kjer bi imeli vsi dostop do znanja in učinkovitih metod učenja ter poučevanja.

E-izobraževanje oziroma izobraževanje na daljavo je eno od prednostnih nalog MVZT. Pri tem je e-izobraževanje mišljeno v najširšem smislu: tako pri aplikativni podpori in pripravi digitalnih gradiv kot v smislu komunikacij in povezav. Glavna usmeritev je strateški dokument *i2010*¹, ki definira bistvene poudarke razvoja informacijske družbe.

¹ Dokument *i2010* - Evropska informacijska družba za rast in zaposlovanje je nastal na ravni Evropske unije. ([http://www.mvzt.gov.si/index.php?id=233&tx_ttnews\(pointer\)=26&tx_ttnews\(tt_news\)=499&tx_ttnews\(backPid\)=101](http://www.mvzt.gov.si/index.php?id=233&tx_ttnews(pointer)=26&tx_ttnews(tt_news)=499&tx_ttnews(backPid)=101), 20.5.2006)

Glavni **namen** strategije e-izobraževanja je uravnovati, usmerjati in spodbujati razvoj e-izobraževanja na državni ravni s **ciljem** povečati gospodarsko rast in konkurenčnost slovenske družbe in kvaliteto življenja državljanov Slovenije. Z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) bi radi povečali učni uspeh, zagotovili učencem kar najbolj prijazno obliko učenja, pedagoškemu osebju pa kakovostno podporo za uporabo izobraževalnih tehnologij pri organizaciji in izpeljavi izobraževanj. Pri tem pa e-izobraževanje v večini primerov ne zamenjuje, temveč le nadgrajuje klasični način poučevanja v učilnici.

E-izobraževanje ne pomeni samo 'elektronsko', temveč tudi bolj ekonomično, bolj učinkovito izboljšano in izpopolnjeno izobraževanje. Pri tem izkorišča sodobno IKT. Dokazano je, da pravilno uporabljena IKT pri poučevanju bistveno izboljša učne rezultate pri učenju². Glede na današnji pomen znanja bi bilo od države povsem neodgovorno, če ne bi spodbujala uporabe IKT za potrebe izobraževanja vseh ciljnih družbenih skupin.

E-izobraževanje v središče učnega procesa postavlja učenca, ne pa učitelja ali izobraževalne ustanove. Omogoča prilagajanje učnega procesa potrebam, ciljem in željam posameznika ter dostop do znanja v času, na kraju in na način, ki je prilagojen učečemu se; tudi ob upoštevanju želja, potreb in mnenj pedagogov.

Uvajanje novih postopkov in sprememb ter sledenje strategijam je v večini primerov dolgotrajen proces, ki je odvisen od cele vrste dejavnikov. Uvedba in razvoj e-izobraževanja sta v prvi vrsti odvisna od tehnološkega razvoja, ta pa od političnega interesa oziroma od vladnih in regionalnih pobud. Upoštevati je treba tudi želje, zahteve in potrebe učencev, učiteljev in staršev, k temu pa dodati še prilagoditev učnih procesov, učnih gradiv in dodatno usposabljanje pedagoškega kadra. Vsi ti dejavniki se lahko pojavijo kot pospeševalci ali zaviralci razvoja e-izobraževanja. Da bi bili v čim večji meri spodbujevalci razvoja, posamezna telesa in službe Evropske unije sprejemajo različne smernice in dokumente, ki jim bolj ali manj uspešno sledijo vse članice Unije. Skladno s temi smernicami mora tudi Slovenija sprejeti dokumente, ki jo bodo vodile in spodbujale pri doseganju zastavljenih nacionalnih in evropskih ciljev.

Nacionalna strategija za e-izobraževanje sledi več ključnim nacionalnim ciljem v obdobju 2007 do 2013³, kot sta trajnostno povečanje blaginje in kakovosti življenja ali povečanje globalne konkurenčnosti s spodbujanjem inovativnosti in podjetništva ter z učinkovitim vlaganjem v izobraževanje, usposabljanje, raziskave in razvoj. Opredeljuje kar šest strateških področij: učni proces, pedagoški kader in učenci, e-učne vsebine, izo-

---

² Britanska nacionalna strategija za e-izobraževanje: eStrategy: Harnessing Technology: Transforming learning and children's services. (<http://www.dfes.gov.uk/publications/e-strategy/>, 25.5.2006)

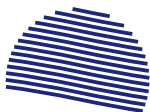
³ Uvod v strateško presojo Državnega razvojnega programa (DRP) za trajnostni razvoj, 2005 (<http://www.svl-srp.gov.si/index.php?id=1148>)

braževalna tehnologija, informacijsko-komunikacijska infrastruktura in zakonodaja. Obravnava vse družbene sloje v okviru petih ciljnih učnih skupin: vzgoja in izobraževanje, civilna družba oziroma vseživljensko učenje, gospodarstvo, javni sektor in skupine s posebnimi potrebami. Najučinkovitejši načini za dostop do znanja glede na potrebe posameznika morajo biti omogočeni vsem državljanom Republike Slovenije.

Za učinkovito izpeljavo ukrepov na šestih strateških področjih in zadovoljevanje potreb po znanju vsem družbenim slojem je predlagan organizacijski model, ki bo zagotovil uresničevanje nacionalne strategije e-izobraževanja. Sestavljajo ga štiri ekspertne skupine strokovnjakov (ekspertna skupina za didaktiko, e-učne vsebine in izobraževalne tehnologije ter ekspertna skupina za IKT), ki jih usmerja Svet za e-izobraževanje, neodvisno delovno telo, podrejeno direktno vladi, kar omogoča uvajanje strategije prek najrazličnejših vladnih in nevladnih resorjev brez premočnega vpliva enega izmed njih.

Nacionalna strategija za e-izobraževanje je namenjena javni obravnavi, zato bo po 30. juliju 2006 dostopna na spletnih straneh <http://www.mvzt.gov.si/>. Prva razprava je že stekla - 7. junija je MVZT v sodelovanju z Mrežo odličnosti PROLEARN in Inštitutom Jožef Štefan organiziralo na Bledu okroglo mizo z naslovom *E-izobraževanje v Sloveniji*.

Mag. Rok Kokalj (rok.kokalj@nevron.si), Nevron d.o.o.

Z osebnim mentorstvom do večje uspešnosti
študentov

Uvajanje modela celovitega svetovanja študentom

Na področju terciarnega izobraževanja za študijsko uspešnost študentov v svetu vse bolj poudarjajo pomen svetovanja, ki v študijskem procesu predstavlja eno najmočnejših gonil za promocijo intelektualnega, osebnega in socialnega razvoja študentov. Izhajajoč iz teh dejstev in po zgledu izobraževalno bolj razvitih in uspešnih držav, kjer so različni pristopi v svetovanju in različne oblike pomoči študentom že tradicija, smo na Dobi v študijskem letu 2005/2006 pričeli z uvajanjem celovitega svetovalnega pristopa. V prvem letu smo v svetovanje vključili vse študente, ki so pričeli s študijem na Visoki poslovni šoli Maribor ali Višji strokovni šoli.

Svetovanje, kot smo ga zastavili pri nas, pomeni pomoč šole vsakemu posameznemu študentu in poteka od prvega stika s šolo do zaključka študija. Tako študentom pomagamo pri izbiri študijskega programa, pri časovnem načrtovanju in organizaciji njihovega

študija v vsakem letniku, pri predmetih med izvajanjem predavanj in vaj, pri pripravi diplome ter ob zaključku študija, ko prvič ali ponovno vstopajo na trg delovne sile. Osnova za svetovanje je osebni učni načrt študenta, ki ga izdela ob pričetku študija in predstavlja vsebinsko in časovno pot, ki jo mora študent opraviti od začetka do zaključka študija.

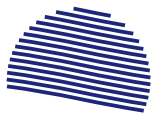
V svetovanje so vključeni predavatelji oziroma učitelji, strokovni delavci, najbolj temeljito pa študenta spremlja in mu pomaga pri obvladovanju študijskega dela osebni študijski svetovalec, ki ga imenujemo osebni mentor. Z njim se študentje srečujejo v okviru skupine dva- do trikrat v študijskem letu, seveda pa ga srečujejo po dogovoru tudi individualno glede na potrebe in želje, ali pa mu kadarkoli pošljejo elektronsko sporočilo, na katero mentor v najkrajšem času odgovori. Osebni mentor še posebej skrbno spremlja sprotno delo študenta varovanca pri posameznem predmetu (na primer: opravljanje projektnih in seminarских nalog, sodelovanje v forumskih diskusijah ipd.), njegove prijave na izpit, uspešnost pri opravljanju izpitov in drugih ocenjenih elementih študija.

Svetovanje je, kot smo že uvodoma zapisali, eden ključnih podpornih dejavnikov za zviševanje študijske uspešnosti študentov. Naj navedemo le nekaj elementov, na katere svetovanje študentom vpliva:

- zmanjševanje stresa ob vstopu v študij;
- boljše časovno načrtovanje in organizacija študija (s tem je omogočen čim hitrejši zaključek študija);
- zagotavljanje občutka varnosti, saj študent ve, da nekdo skrbi prav zanj;
- dodatna motivacija in opora pri študiju in sprotne opravljanju študijskih obveznosti;
- motivacija in pomoč za večjo študijsko uspešnost;
- razvijanje partnerskega odnosa, saj imajo študenti sogovornika za vsa vprašanja in pri reševanju težav, ki se lahko pojavijo med študijem.

Prvi rezultati spremljanja učinkov svetovanja so zelo dobri, saj študentje ocenjujejo, da svetovanje pomembno vpliva na njihovo motivacijo, uspeh in zadovoljstvo pri študiju ter osebnem samozaupanju. Za model svetovanja, kot ga izvajamo na Dobi, lahko torej rečemo, da z načinom povezovanja osebnega in študijskega sveta študentov daje kar najbolj pozitivne učinke.

Irena Amič Ravnik (irena.amic@doba.si),
DOBA EPIS, Višja strokovna šola

Študijski krožki

Sestra Felicitas Nwabuese v Mestni knjižnici Izola

Nekaj dni pred svetovnim dnevom kulturne različnosti smo v Mestni knjižnici Izola priredili srečanje s sestro *Felicitas Nwabuese*, redovnico misijonarko iz Samostana sester dominikank v Piranu. Po končani gimnaziji v Lagosu v Nigeriji se je sestra Felicitas v Italiji pripravljala na redovniški poklic, nato pa v Rimu študirala teologijo. Zdaj že tri leta živi v Sloveniji. Srečanja smo se udeležile članice Študijske krožka *Skozi druge kulture spoznavamo sebe*, ki deluje pod okriljem Mestne knjižnice Izola, povabile pa smo tudi učence, sedmošolce Osnovne šole Livade, ki pri pouku med drugim poslušajo tudi izbirni predmet *Življenje ljudi na zemlji*. V enournem pogovoru smo udeleženci lahko izvedeli veliko o Nigeriji, domovini sestre Felicitas, ter o tamkajšnjem načinu življenja: o prehrani, oblačilih, šolanju, jezikih, preživljanju prostega časa in drugem.

Nigerija izvažata nafto, kar predstavlja velik del narodnega dohodka. V državi govorijo okrog **dvesto jezikov** (vse te jezike pišejo v latinici), uradni jezik pa je angleščina, saj je bila dežela dolga leta angleška kolonija. Vsi jeziki se uporabljajo tako v pisni kot v govornih obliki; Sveto pismo je tako izdano v vseh dvestotih nigerijskih jezikih. Narečij je nešteto. Sestra Felicitas razume in govori jezika *ibo* in *yoruba*, angleščino, italijanščino in slovenščino. Starejši ljudje, ki niso hodili v šole, kjer ves pouk poteka v angleščini, govorijo posebno ali domačo angleščino (*pidžin* ali *pidgin english*), ki jo razumejo vsi. V Mestni knjižnici Izola hranimo knjige nigerijskih pisateljev, ki so prevedene v slovenščino. Uradno je v Nigeriji 25 % kristjanov, 40 % muslimanov ter 20 % animistov. Muslimanske ženske so večinoma doma, kristjanke pa so enakopravne moškimi. So zaposlene in včasih imajo celo boljše službe kot moški, ki so po poklicu ribiči, učitelji, vzgojitelji itd. Povprečna življenjska doba je 45 let.

V deželi so velike socialne razlike: na eni strani je veliko revnih prebivalcev, ki jim pomagajo misijonarji in člani raznih dobrotelčnih ustanov, na drugi strani pa so bogataši.

Njihova **tradicionalna hrana** so omake obono in ogusi ter fižol, meso in *gari*, ki je podoben polenti, narejen pa je iz neke vrste koreninic. Jedo s prsti. »S prsti čutim in okušam hrano, to je najboljši pribor,« je pripovedovala sestra Felicitas.

Kolonializem je vplival tudi na **način oblačenja**. Angleži so od uslužbencev zahtevali, da se oblačijo v moderna evropska oblačila. Takole je nadaljevala: »*toda danes se vračamo k tradiciji. Moja mama je učiteljica. Od ponedeljka do četrтка je za v šolo*

oblečena po evropsko, v petek pa se vsi oblečejo v tradicionalna oblačila.« Tradicionalno žensko oblačilo je krilo ali kos blaga, zaviti okrog ledij, ter srajčka. Na glavi nosijo pisane in na poseben način zavezane rute. Blago je ročno tkano. Za pomembne praznike si vsi kupijo (ali dajo narediti) obleke iz istega blaga in podobnih krojev, kar naredi praznik bolj svečan.

Sestra Felicitas je pripovedovala o **tradicionalnih družinah**, ki so velike. »Družina je za Afričane zelo zelo pomembna. V družinah je veliko otrok, od sedem do petnajst. Starši nimajo toliko otrok samo zaradi neznanja. Otroci so za Afričane pomembni, so božji dar, in starši sprejmejo vse, ki so spočeti. Seveda pa otroci staršem pomagajo tudi pri delu. Zato velja, kolikor otrok imaš, toliko pridobiš. Dandanes se poročajo pri petindvajsetih, včasih pa so se tudi z osemnajstimi ali celo s trinajstimi leti.«

Življenje v Afriki je skupno in prežeto s toplino. »Individualno je težko živeti,« je nadaljevala. »Pomembno je skupno življenje. Tudi prosti čas v Afriki preživljamo skupaj. Otroci zidajo hiše iz peska in se igrajo z različnimi igračkami. Ženske in moški klepetajo, moški pijejo vedno sveže palmovo vino. Pri nas velja, da smo vsi bratje in sestre. Če umrejo straši, otrok takoj najde novo družino - ali pri očetovemu bratu ali pri kakem drugem sorodniku. Starejši ljudje ne gredo v dom. Pravzaprav domov za ostarele v Afriki sploh ni. Starejši ljudje so za nas zelo pomembni, moramo jih ubogati. Kar rečejo, je kot Sveto pismo. Za nas so oni modri, ker imajo več izkušenj; učijo nas, kaj je življenje. Zelo pazimo nanje in jih spoštujemo. Pri nas veljata pregovora: 'Če hočeš biti moder, pojdi k starejšemu!' in 'Če se upiramo naukom starejših, postanemo neumni.' Človek je zelo pomemben, pomembna je človeška toplina. Ko na cesti srečamo človeka, ga pozdravimo, čeprav ga ne poznamo. Žal je razvoj prinesel tudi veliko slabega, na primer, ubijanje. Izgubljajo se tradicionalne vrednote. Danes človek išče najkrajšo in najlažjo pot, da bi nekaj dosegel in nekaj imel.«

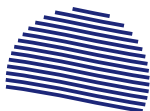
Učenci hodijo v šolo od ponedeljka do petka; pouk traja od sedmih trideset zjutraj do dveh popoldan. Po srednji šoli opravljajo mednarodne izpite, nato pa se marsikdo vpiše na univerzo. Službe se zaradi vročine (tudi čez 40o C) začnejo v zgodnjih jutranjih urah in končajo okrog poldneva. Na severu je včasih zelo mrzlo in tja se pred najhujšo vročino zatečejo belci, ki živijo v Nigeriji.

»Čeprav je v Afriki veliko revnih, vsi Afričani radi in z veseljem plešemo. Plešejo vsi - otroci in starci, tudi nosečnice. Tako otroci plešejo že v materinem telesu«, je povedala sestra Felicitas. Zaigrala je na boben, ki ji ga je z letalsko pošto poslal iz Zambije slovenski misijonar Miha Drevenšek, vse prisotne naučila pesmico *Hvala Oče (Ošeo Baba)* ter z učenci in članicami študijskega krožka še zaplesala.

Sestri smo se zahvalili za tople in prisrčne besede, s katerimi nam je v kratkem času uspela predstaviti vrednote, ki so v afriški kulturi še vedno žive: veselje nad življenjem,

ljubezen do otrok, spoštovanje starejših. Poslovali smo se z *Udabu*, ki v njenem jeziku pomeni Nasvidenje, z željo, da bi se s simpatično in veselo sestro Felicitas še kdaj srečali.

Špela Pahor (spela.pahor@guest.arnes.si), Mestna knjižnica Izola

Na poti do znanja

Organizacija, ki se nenehno uči

Učeča se organizacija je tista, ki svoje zaposlene 'uči' in vlaga v njihovo formalno in neformalno izobrazbo. Razvoj in napredovanje dosega podjetje s pomočjo svojih zaposlenih, ki tako omogočajo poslovni uspeh in tudi večjo konkurenčnost na trgu. Če zaposleni sprejmejo omenjeno vizijo, se podjetje spreminja v prilagodljivo organizacijo, v kateri nove ideje in inovacije niso nič nenavadnega. Kajti le učeča se organizacija lahko sledi globalnim trendom in vse hitreje razvijajoči se tehnologiji.

Tudi v Sloveniji imamo vedno več podjetij, ki dobivajo priznanja na področju vlaganj v svoje zaposlene. Uresničevanju vizije učečega se podjetja si bomo ogledali na primerih dveh slovenskih podjetij: Trima Trebnje in Premogovnika Velenje. V obeh podjetjih imajo natančno izdelane cilje, kaj, kje, kdaj in koliko izobraževati svoje zaposlene.

Direktorica splošnega kadrovskega sektorja v **Trimu Trebnje**, *Marta Strmec*, poudarja: *»Področje izobraževanja je v Trimu ključno za hitro in uspešno rast podjetja. V standardih in vrednotah imamo zapisano, da je za svoj osebni razvoj in strokovno rast odgovoren najprej vsak sam, podjetje pa mu pri tem pomaga s finančnimi in drugimi sredstvi. V Trimu delujemo in se razvijamo po načelih učeče se organizacije.«* Posameznik lahko v enem letu izkoristi za izobraževanje bonus v vrednosti treh bruto plač. Tudi če je znesek presežen, ni težav. Le v primeru, če zaposleni zapusti podjetje, mora povrniti podjetju razliko nad odobrenim bonusom. V absolutnem znesku trenutno namenijo za izobraževanje od 60 do 70 milijonov SIT (v znesek ni zajet študij ob delu). Izobražujejo vse zaposlene, v povprečju 50 ur letno. Vsi zaposleni imajo enake možnosti, še posebej pa skrbijo za mlade talente, tako da jim omogočijo hitrejšo pridobivanje ustreznih znanj, kar vpliva na pospešeno karierno napredovanje. Gospa Marta Strmec pravi, da se zaposleni zavedajo pomena nenehnega učenja za uspešno delo in razvoj podjetja, hkrati pa za boljšo zaposljivost na trgu dela. Zaposleni sodelujejo pri oblikovanju njihovih izobraževalnih programov in tako zavzeto sodelujejo tudi pri izpeljavi izobraževanja. Izobraževanja potekajo znotraj in zunaj podjetja; sodeluje-

jo z domačimi in tujimi strokovnjaki; zaposleni pa prenašajo znanja tudi na svoje sodelavce.

Direktor **Premogovnika Velenje**, *Evgen Dervarič*, je izpostavil: »Premogovnik Velenje sistematično vpliva na znanje in razvoj svojih zaposlenih. Leta 2005 je podjetje obeležilo 130. obletnico delovanja z geslom *Zavrtajmo v prihodnost*. Razlog tako dolgega in uspešnega obstoja Premogovnika Velenje je vsekakor tudi v dejstvu, da se v podjetju zavedamo, kako pomembno je pridobivanje novega znanja. Uspešnost podjetja je danes odvisna predvsem od neprestanega vzdrževanja le-tega, njegovega povečevanja in nadgrajevanja v procesih usposabljanja in izobraževanja. Izobraževanje je povezano tudi s pripadnostjo podjetju, ki je v Premogovniku zelo visoka. Občutek pripadnosti pogojuje pripravljenost sodelovanja zaposlenih v procesih upravljanja z znanjem. Tradicija skupinskega dela je s sabo prinašala tudi skupinsko učenje, kar je značilno za učeče se organizacije.« V Premogovniku Velenje je bilo v letu 2005 posamezniku namenjenih 39,4 ure izobraževanja, za kar je podjetje namenilo 0,34 % deleža od prihodkov podjetja, kar je približno toliko kot leto poprej. *Majda Lampret*, vodja projektov izobraževanja v Premogovniku Velenje, pravi, da pri njih že kar nekaj let ne izobražujejo več 'na zalogo'. Izobraževanja in usposabljanja so skrbno načrtovana, cilji izobraževanj so jasni večini udeležencev. Del svojega izobraževalnega načrta v podjetju uresničijo v sodelovanju z ustreznimi izobraževalnimi ustanovami, del pa z lastno izobraževalno dejavnostjo. Izobraževanje sodelavcev je naloga vodij na vseh ravneh. Zaposleni natančno vedo, da brez ustrezne usposobljenosti ne morejo napredovati - ne vertikalno, ne horizontalno. V podjetju uporabljajo možnost izobraževanja kot eno od orodij za motivacijo in nematerialno obliko nagrajevanja. V Premogovniku Velenje pravijo, da se skoraj vsi zaposleni (več kot 90 %) izobražujejo - eni več, drugi manj. Nekatera znanja so v nekem obdobju nujnejša, zato imajo prednost. Izhajajo iz potreb, ki jih sistematično ugotavljajo. Podjetje ne more omogočiti izobraževanja vsem, ki to želijo. V skladu s kadrovskim načrtom ga omogočajo sodelavcem v programih, ki jih oziroma jih bo podjetje potrebovalo.

Obe predstavljeni podjetji sodita med učeče se organizacije in pri obeh so zaposleni pomemben kapital, ki prispeva k uspehu podjetja. Zaposleni so vrednoto izobraževanja ponotranjili, sodelujejo s predlogi in novo pridobljeno znanje prenašajo na svoje sodelavce.

Več člankov na temo vseživljenjskega učenja v organizacijah lahko preberete na spletni strani: <http://www.edupool.net/znanje/znanje.htm>.

Alenka Loboda (alenka.loboda@edupool.si), Edupool

POSVETI, KONFERENCE

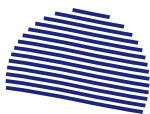
The third conference of the EARLI SIG
Professional Learning and Development
Tretja konferenca EARLI SIG (posebne interesne
skupine pri Evropskem združenju za raziskovan-
je učenja in poučevanja) o strokovnem izobraže-
vanju in spopolnjevanju ter razvoju

Lifelong learning of professionals: exploring implications of a transitional labour market

Vseživljenjsko učenje in strokovnjaki: preučevanje učinkov spreminjajočega se trga dela

Heerlen, Nizozemska, 11. do 13. oktober 2006

Informacije o konferenci dobite pri Marion Timmermans, Open University of the
Netherlands, Valkenburgerweg 177, 6419 AT Heerlen, The Netherlands (tel.: +31 45 5762316,
faks + 31 45 5762802, e-naslov: <http://www.openconference.net/index.php?cf=8>).

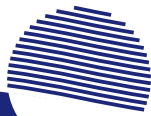
Informacijska družba - IS 2006

Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi

Ljubljana, Slovenija, 13. in 14. oktober 2006

Teme letošnje konference, ki jo organizirata Fakulteta za organizacijske vede in Institut
Jožef Stefan, bodo: Informatizacija procesov v sodobni šoli, Informacijsko opismenje-
vanje na vseh nivojih, od vrtca do univerze za tretje življenjsko obdobje, Didaktika in pe-
dagogika informacijsko-računalniškega izobraževanja, Upravljanje z znanjem in izo-
braževanje, Multimedija in izobraževanje, Učenje na daljavo, Izobraževalna računalniška
omrežja, Konceptualno učenje, Tehnologije znanja in umetna inteligenca v izobraževa-
nju, Priprava in uporaba e-gradiv, Izobraževalne delavnice.

Dodatne informacije so na voljo na spletni strani: <http://lopes1.fov.uni-mb.si/is/> in
preko e-pošte: bernik@fov.uni-mb.si.

OBVESTILO

Zahvala iz knjižnice ACS

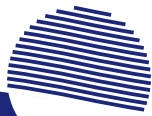
V začetku junija me je prijetno presenetil telefonski klic gospe Jasne Toplak s Ptuja. Povedala je, da je naši knjižnici pripravljena podariti knjige iz zapuščine njene mame, gospe Petre Dobrila (1920-2006), slavistke, pedagoške svetovalke in soustanoviteljice akcije Bralna značka, in andragoga, prof. Jožeta Ropotarja (1922-1981). Sam sem izbral preko šestdeset knjig, primernih za našo knjižnico. Knjige so nastale v šestdesetih in sedemdesetih letih, ko naša knjižnica še ni obstojala (ACS je bil ustanovljen leta 1991), zato bodo lepo dopolnile tisti del knjižničnega fonda, ki dokumentira razvoj andragoške stroke pri nas.

Gospe Jasni Toplak se najlepše zahvaljujemo za podarjene knjige.

Peter Monetti (knjiznica@acs.si), ACS

Bralcem Novičk sporočamo, da bo knjižnica ACS od 17. julija do 18. avgusta 2006 zaradi dopusta zaprta. Želimo vam prijetno počitnikovanje.

Programoteka

javnoveljavni izobraževalni programi za odrasle

www.acs.si/programoteka

Objavljamo javnoveljavne izobraževalne programe, ki so

* oblikovani izključno za odrasle

* na novo oblikovani v skladu z veljavno šolsko zakonodajo ali jim je bila v skladu z novo zakonodajo podaljšana veljavnost

TEDEN VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA

16. - 22. 10. 2006

Deset let za *Slovenijo*, učečo se deželo
<http://tvu.acs.si>

<http://izobrazevanje.acs.si>

IZOBRAŽEVALNA PONUDBA ACS

Objavljamo izobraževalne programe, ki jih za izobraževalce odraslih izvajamo v šolskem letu 2005/2006

- izobraževalni programi •
- strokovna, informativna in
- izobraževalna srečanja •
- aktualna izobraževanja ACS

Na vaša vprašanja odgovarjamo v Forumu na spletni strani <http://izobrazevanje.acs.si/forum>

IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V SLOVENIJI IZVAJALCI IN PROGRAMI 2005/2006

pregled več tisoč izobraževalnih programov in številnih organizacij po vsej Sloveniji

- Na spletni strani: www.acs.si/pregled

na spletni strani www.acs.si

* za tiste, ki se želite izobraževati

* in za tiste, ki sami izobražujete

svetovalni kotiček ACS

